

Kadir Akın: Soykırım kültürel birikimi yok etti

Posted on 16/06/2018

Entelektüel ve kültürel bütün birikim soykırımla yok edildi. El zanaatları, resim, tiyatro, opera, mimarlık, müzik her alan çoraklaştırıldı. Benim üzerinde durduğum konu ise sosyalizmin bu topraklardaki köklerinin zarar görmesidir.

Araştırmacı Yazar Kadir Akın, Türk solunun tarihini TKP ile başlatmasının yüz yıllık bir çarpıtma olduğunu belirtiyor ve ekliyor: “Yüzleşme olmadan geleceği kurmak, hele birlikte kurmak hiç mümkün değil. Dolayısıyla sosyalist hareket kendisini yeniden kurarken, tarihini de yeniden ele almak zorunda...”

Kadir Akın, ‘Ermeni Devrimci Paramaz’ kitabında Türk şovenizmini ve onun sol içindeki derin etkilerini de irdeleyen bir tür özeleştiri niteliği taşıyor. Akın, soykırımdan önce Ermeni devrimci hareketinin Anadolu Federasyonu talebinin bugün Kürt hareketinin savunduğu taleplerle neredeyse birebir olduğunu ifade etti.

Akın, Ermeni soykırımıyla birlikte entelektüel ve kültürel bütün birikimin soykırımla yok edildiğini belirtti. TKP’nin kurucuları arasında soykırımda yer alan kadroların da olduğunu hatırlatı Akın.

İSMET KAYHAN: Paramaz ve arkadaşlarının Diyarbakır’da da örgütlenme çalışmaları yaptığını biliyoruz. Yaptığınız araştırmalarda, Ermeni devrimcilerin Kürdistanla ilişkileri ve Kürdistan’daki örgütlemeleri hakkında nasıl bilgilerle ulaştınız?

Kadir Akın: İttihat ve Terakki hükümetinin en korktuğu konuların başında Ermeni-Kürt yakınlaşması geliyordu. Deşifre edilmiş Talat Paşa'nın telgraflarında bunun izlerine rastlamak mümkün. Van bölgesinde Bedirhani Kamil ve Pastırmacıyan'ın ortak tutumları Talat Paşa'yı çok tedirgin etmiş olmalı ki, konunun takip edilmesini istemiş. Aslında Abdülhamid'in, Ubeydullah'ın Botan, Bahdınan ve Hakkari'yi kapsayan bölgedeki etkisi ve 1887 (93 harbi) Osmanlı-Rus savaşı sonrası imzalanan Berlin anlaşması ile "Kürt" meselesini de gündem yapmasından telaşa kapıldığı biliniyor. Bu bölgede çıkan Kürt isyanı da kanlı biçimde bastırılıyor. Belki de bundan çıkardığı dersle tamamen

Sünni Kürtlerden oluşan Hamidiye alaylarını kurmaya yöneliyor. Birleştirici öge Müslümanlık çünkü ve orada "gavur kültürü" devreye giriyor. Daha sonra gelecek olan katliama bütün Müslümanlar ortak edilecek zaten...

Ermenilerin Êzîdî ve Alevi Kürtlerle daha yakın ilişkileri var. Bu konuda daha rahat ilişki kurulabilmesinin bir nedeni 1800'lü yılların ortalarından itibaren bölgedeki "misyon" faaliyetleri olabilir. Aleviler misyon faaliyetlerine kapalı değiller. Hans-lukas Kieser "İskalanmış Barış" kitabında bu konuda önemli ipuçları veriyor. Ermeni partileri "Vilayet-i Sitte" denen Kürtlerinde yoğun bulunduğu 6 ilde örgütlenirlerken kuşkusuz Kürtlere de propaganda yapıyorlar. Bunu Paramaz'ın savunmasından da anlıyoruz. Ne var ki ortak bir örgütlenme söz konusu değil.

Türk solunun önemli bir kesimi Ermeni devrimci hareketini emperyalizmin Osmanlı'ya müdahalesini Ermeni ulusal hakları için bir koz olarak ele aldığını savunur. Ardından soykırımdan Ermeni devrimcilerinin de sorumlu olduğunu iddia eder. O dönemki Ermeni hareketinin dışarıyla ilişkileri nasıldı?

Bu konuya ilişkin en güzel cevabı Sabah Gülyan veriyor. Bunu ben çalışmamda da yazdım. Diyor ki, “Bir ülkede, merkezi bir hükümet oluşturulur ve devlet o ülkede yaşayan tüm halkları temsil eder, kanunlar tüm halkların iradesinin ifadesi olabilirse; bölünme, ayrılma, yabancı devletlerin oyuncağı olma gibi olgular kendiliğinden ortadan kalkar.” Konu budur... Aynı coğrafyada bir arada yaşadığın farklı etnik ve inançtan insanları yok sayıp taleplerini kanla bastırırsan, o da başına gelenleri uluslararası alanda anlatacaktır. Yardım isteyecektir. Dayak yiyene niye dayak atıldığını sorgulamadan, canı yananın yardım istemesini sorgulamak manasız!

Avrupa’daki büyük devletlerden Ermenilerin yardım istediği doğru. Berlin anlaşması onlara yardım isteme hakkı veriyor zaten. O anlaşmayı imzalamayacaktın o zaman? Üstelik SDHP bir arada yaşama iradesini sonuna kadar koruyor. Tanaktsutyun 1913 yılında 8. Kongresini topladığı Erzurum’da, yaklaşan paylaşım savaşı karşısında Osmanlı ordusu saflarında vatan savunması için karar alıyor. Ayrıca emperyalistler 1914-15 de Osmanlı topraklarına müdahale etmedi! Osmanlı hükümeti dünyadaki yeni pazarlara ulaşma, ham madde kaynakları ve sömürgeleri paylaşma kavgasında, Alman emperyalistleriyle ittifak yaparak İngiltere’nin başını çektiği diğer emperyalist kampla savaşa tutuştu. İki Alman savaş gemisine Osmanlı bayrağı çekildi, Karadeniz’deki Rus donanması ve limanlar bombalandı... Çanakkale savaşı tam da iki emperyalist kampın bizim topraklarımızdaki savaşıdır ve komuta heyeti ise Alman genelkurmayının elindedir. Bir ulusal kurtuluş savaşından bahsedeceksek eğer, bu 1919 yılı ve sonrasındır. Yani 1915’den 4 yıl sonra! Ne yazık ki Türkiye sosyalist hareketinde siyasi tarih bilinci noksanlığı var. Bu çok açık. Tabii bir de enternasyonalist değil...

Bu kadar büyük bir katliam gelirken, Ermeni halkı neden direnmedi?

Ermeni halkı bir bütün olarak bunu beklemiyordu. Padişah fermanı olarak ta bilinen tehcir, bir yıl önce Rumlara uygulanan etnik kırımın devamı olarak devreye sokuldu. Ermenilerin büyük bölümü devlet katında, orduda, ticaret hayatında gündelik yaşamlarına devam

ederken sürgün kararı geldi. Ama bu 1911 yılında Selanik'te İttihat Terakki Partisi'nin gizli yapılan kongresinde alınmış karardı ve kıyılardan başlayarak Anadolu'daki gayri Müslimlerin tasfiyesi ve Türkleştirme politikasına dayanıyordu. Çanakkale savaşının başlamasıyla birlikte gayri Müslim erkekler amele taburları denen ordu birliklerinde askere alındılar. Çoğu da orada katledildi. Önce silahsızlandırılıp, erkekleri yok edildi, sonra bütün Ermeniler...

Denir ki savaş bölgelerindeki Ermeniler sürgüne gönderildi. Bu doğru değil! Kütahya, Eskişehir, Konya, Bilecik ve Ankara'daki, hemen her yerdeki Ermeniler katliamdan nasiplerini aldılar. 1915 yılında bu iller savaş bölgesi değildi. Ermeni partileri öz savunmayı kurmakta ve kendi aralarında anlaşmakta geç kaldı. SDHP, İttihatçılara karşı illegaliteye geçme ve silahlı mücadele başlatma kararı aldı ama kendi partisi içinde bile buna itirazlar yükseldi. 1914 yılında yeniden paraf edilen Berlin anlaşması ile Ermeni sorununda çözüm sürecinin başlayacağını uman, bekleyen geniş bir Ermeni kesimi vardı. Taşnaktsutyun saflarında bu beklenti çok daha fazlaydı. İttihatçılar Abdülhamid'den devraldıkları oyalama, unutturma, erteleme ve arada da ezerek inkar etme politikasını devam ettirdiler.

Yine Türk sosyalistlerinin önemli bir kısmı 1915 soykırımını gayrimüslim burjuvazinin tasfiyesi olarak değerlendirir. Türkiye solunun tarih yazımında, neredeyse resmi tarih anlatıcılığı ile paralel bir yaklaşımı benimsiyor.

Soykırımın aynı zamanda sermayenin el değiştirmesi olduğu doğrudur. İttihatçılar yeni gelişen ticaret burjuvazisinin Türk-Müslüman orijinli olmasını istiyorlardı. Ama öldürülen Ermenilerin çok büyük bölümü, işçi ve yoksul köylüydü. Paramazlar Beyazıt Meydanı'nda idam edilirlerken, "Yaşasın sosyalizm" şiarlarını bırakıp gittiler... Entelektüel ve kültürel bütün birikim soykırımla yok edildi. El zanaatları, resim, tiyatro, opera, mimarlık, müzik her alan çoraklaştırıldı. Benim üzerinde durduğum konu ise sosyalizmin bu topraklardaki köklerinin zarar görmesidir.

Hınçakların 1909'da İstanbul'daki kongrelerinde kabul ettikleri ve yasal olarak partilerini kurarak mecliste yer aldıkları programı bütün solcular-sosyalistler okumalı. Görmedik, duymadık demesin kimse! O program Genel Kurmay Askeri arşivinde yıllardır duruyor! Ben kitabımda programın tümüne yer verdim. Sosyalist hareketin tarihini hala 1920'den ve Mustafa Suphilerden başlatma ısrarı ise artık sosyal şovenizm olarak görülmelidir. Biz elbette bu topraklardaki bütün değerlerimize sahip çıkacağız. Karadeniz'in karanlık sularında katledilen Komünistleri de unutmayacağız. Ama daha önce bu uğurda bedel ödemiş olanları sırf Ermeni diye yok sayarsak bu sosyal şovenizm olur.

TKP kurucuları arasında çok fazla sayıda İttihatçı, soykırıma katılanlar dahi var! Kimlerdir bunlar?

Mustafa Suphi, 1913 yılında Yusuf Akçuralı ile Türkçü bir parti kurma hazırlığındayken, İttihatçılar tarafından Sinop'a sürgüne gönderilir. Oradan kaçarak Rusya'ya gider ve 1917 devrimi öncesinde de komünist olur. Enternasyonalizm konusunda zaaf taşıdıkları aşikar. 1920'deki Doğu Halkları Kurultayı'nda Der-zor mutasarrıfı ve Ermeni katili Salih Zeki'nin TKP kimliğiyle orada bulunduğu söylenir. Yine soykırımı gerçekleştiren Teşkilat-ı Mahsusa kurucusu Bahattin Şakir'de oradadır. İttihatçı kadroların büyük bölümü döneminin en aydın kadroları aslında. Ama yaratmaya çalıştıkları Türk kimliği ve Turancılık onları insanlık suçu işlemeye kadar götürüyor. Bunlar cahil-cühela değil ne yaptıklarının farkındalar...

Aynı dönemlerde 'Kafkasların Lenin'i olarak da anılan Ermeni Stepan Şaumyan başta olmak üzere Rus Bolşeviklerin tarihin en büyük soykırımı yapılırken, sessiz kalmasını nasıl yorumlarsınız?

Şaumyan'ın İttihatçıların Ermenileri katledilmesi karşısında sustuğu doğru değildir. 1915 yılında Rusya'da Ermenice yayımlanan Baykar (mücadele) gazetesinde Ermenilerin katledilmesini kınar ve katliamdan sorumlu olanlarını suçlar. Şaumyan 1918 yılında da Beyaz ordu-İngiliz işbirliğiyle Bakü'de kurşuna dizilir. O tarihte insanlık suçu olarak

soykırımın literatüre girmediğini de hatırlayalım. 1915’de “Bolşevikler” iktidarda değildi. Lenin henüz İsviçre’de idi ve bir İstanbul hükümeti olan İttihat Terakki’yi ve Ermeni katliamını desteklemesi de söz konusu değildi. 1917 devrimi sonrası ve Sovyetler birliği olarak Kemalist rejimle kurulan ilişkiler sorgulanabilir kuşkusuz. Kemalist rejimi doğrudan İttihat Terakki’nin devamı olarak görmek bana doğru gelmiyor. Elbette birbirine geçişler var, soykırıma katılmış kadrolarla ortaklaşma var, ama konjonktür farklılaşmış durumda. Rum-Pontus katliamı, daha sonra Kafkaslarda devam eden Ermeni kırımını esnasında ise Bolşevikler, beyaz orduyla savaşıyorlardı ve Ankara hükümetiyle ilişkilerini iyi tutma çabası içindeydiler.

Nitekim Kürt isyanları ve katliamları döneminde Sovyetlerin yaklaşımı, “gerici, feodal ve emperyalizm destekli isyanlar” diyerek, Kemalist rejimi savundu.

Bu konuda bir “devlet politikası” sürdürdükleri ve Türkiye Cumhuriyeti ile iyi ilişkiler adına bunu yaptıklarını sanıyorum. Ama bu dönemin daha detaylı incelenmesi lazım.

Almanya soykırımında rolü olduğunu üstü kapalı bir şekilde kabul etti. Soykırımında Almanya’nın rolü neydi?

Almanya’nın Ermeni Soykırımında İttihatçılara destek verdiği, görmezden gelerek büyük bir insanlık suçunun işlenmesine neden olduğu belgeleriyle biliniyor. Abdülhamid döneminden başlayarak Almanya’nın 300 milyon Müslüman’ın hamiliğine soyunması ve bunu ittihatçı iktidar döneminde de sürdürmesi; Ortadoğu ve Kafkaslardaki enerji bölgelerinin denetimini ele geçirme isteğiyle izah edilebilir. İngiltere ve Almanya arasında ham madde kaynaklarına ulaşma ve yeni pazarlara sahip olma arzusu, 1. Paylaşım Savaşı’na yol açarken Almanya ittihatçıların Anadolu’nun Müslüman olmayanlardan arındırılması ve Türkleştirme politikasına destek verdi. İttihatçı kadroların eğitmeni Goltz Paşa zaten ders verdiği Harbiye’de yıllardır bu tezi işliyordu.

Türkiye İşçi Partisi'ne çok sayıda Ermeni'nin girdiği biliniyor. Ancak TİP'in de Ermeni Soykırımını konusunda hiç konuşmadığı görülüyor. Özetle bir yüzleşme nasıl olacak?

Bu yüzleşme olmadan geleceği kurmak, hele birlikte kurmak hiç mümkün değil. Sosyalist hareketin dünya planında yaşadığı kriz, reel sosyalizmin çöküşüyle birlikte ele alınarak değerlendirildiğinde ana teoriye dönerek onu kirlerinden arındırmayı zorunlu kılıyor. Paris Komünü'nün talepleri kısacık ömrüne rağmen hala pırıl pırıl. Dolayısıyla sosyalist hareket kendisini yeniden kurarken, tarihini de yeniden ele almak zorunda...

Hınçak, hatta Taşnakların programlarında 'Osmanlı Federasyonu', 'özerklik' yer alır. 1915 öncesi Ermenilerin savunduğu talepler ile bugün Kürt hareketinin programındaki talepleri benzeşiyor mu?

Ermeni partilerinin demokratik bir Osmanlı hayali ve ortak vatanda bir arada yaşama arzusu taşıdıkları kesin. Bu partilerinde örgütlendikleri coğrafyaya göre farklı talepleri öne çıkabiliyor. Osmanlı içinde, özellikle İstanbul ve çevresinde yaşayan Ermenilerde bu duygu daha baskın. Paramaz'ın Van savunmasında bir anlamda Anadolu federasyonu savunduğunu biliyoruz. SDHP'nin 1909'da mecliste temsil edilirken sahip olduğu programı herkes okusun derken bunu kast ediyordum...

Son 3 yılda Sur, Cizre, Şırnak, Nusaybin kentleri yıkıldı, yerle bir edildi. Talat Paşa'dan Tayyip Erdoğan'a Türk rejimi aynı noktada. Sizce bir daha 1915 olur mu?

Faşist Hitler, Yahudilere soykırım uygularken, Osmanlı hükümetinin Ermenilere dönük soykırımına gönderme yaparak "kim hatırlıyor bunu, kim hesabını sormuş" dediği söylenir. Kuşkusuz artık iletişim çağındayız. Kırk günlük yerde yaprak kımıldasa herkesin haberi oluyor. Ama Hitler Almanya'sı sonrasında da dünya soykırımlara tanıklık etti. Bir daha olmaz denemez. Garo Paylan ve Mithat Sancar bu konuyu birkaç kez vurguladılar. Ben Paramaz kitabını yazarken ortaya çıkan olgular karşısında benzer duygular yaşadım. Dünya 100 yıl

öncesine ne kadar çok benziyor diye düşündüm. Ermeni aydınlarının tecrübelerine güvenmek ve ona göre tedbir almak lazım!

12 Eylül cuntasının Türkiye ve Kürdistan'a çöktüğü bir süreçte ASALA'nın eylemlerine politik bir anlam yüklenmedi. ASALA'nın çıkışı sizce Paramazlar'ın devamı mıydı?

Asala, Ermeni sorununda unutulmuş bir döneme dair kimi hatırlatmalar yapmış olabilir. Ama sivillere dönük şiddet eylemlerinin kabul edilemeyeceğini ve yarattığı nefret duygusu nedeniyle tasvip görmeyeceğini düşünüyorum. Markar Melkoinan "Benim kardeşimin yolu" (My Brother's Road) kitabında M. Melkonian'ın da benzer konulara değindiğini duymuştum. Özellikle Orly saldırısından sonra bu tartışmanın büyüdüğünü ve kendi aralarında bir iç çatışma yaşandığı da biliniyor. Her iki çıkışı kendi özgün koşullarında ele alıp değerlendirmek daha doğru olur...

Beyazıt'ta 20 darağacı

15 Haziran 1915'de Beyazıt'ta idam edilen Ermeni sosyalistlerinin hikâyeleri...

Mıgırdiç Yeretsyan, 1873'te Eğin'e bağlı Hayk köyünde doğdu. Hınçak Partisi'nin aktif kadrolarından biri olan Yeretsyan idam edildiğinde 42 yaşındaydı.

Hrant Yegavyan, Arapkir'de doğdu. Öğrencilik yıllarında Hınçak Partisi'nin Gençlik Kolu'nun yayınladığı "Kıvılcım" gazetesi çalışanlarıyla tanışan Yegavyan, az zaman sonra onlara katılarak, en aktif çalışmalarda bulunan gençlerden birisi olur. 1914'te ihbarcı Arşavir Sahakyan'a karşı suikast düzenleme suçuyla tutuklandı. Ağır işkencelere uğradıktan sonra, 15 Haziran 1915 sabahı Beyazıt meydanında idam edilenler arasında bulunan en genç devrimcilerden biri idi.

Karekin Boğosyan, 1885'te Şebinkarahisar' da doğdu. Kafkasya'da yerel örgütlenmelerin güçlenmesi için yapılan çalışmalara katıldı. Meşrutiyetin ilanından sonra, birçokları gibi İstanbul'a dönen Karekin de, askeri çalışmalarda tecrübeli olduğundan Paramaz'ın grubuna dahil edildi. İdam edildiğinde 30 yaşındaydı.

Keğam Vanikyan, 1884'te Van'da doğdu. Vanikyan çevresindeki ilerici ve devrimci gençlerin ortak çabalarıyla İstanbul'da SDHP'nin Öğrenci Gençlik Örgütü'nü kurdu. 1 Mayıs 1911'de İstanbul SDHP Öğrenci Gençlik Örgütü'nün aylık dergisi "Gaydz" (Kıvılcım)'ın ilk sayısı yayımlandı. Kıvılcım dergisinin yaratılmasında büyük emeği geçen Vanikyan, "Vanik" rumuzuyla sürekli olarak yazılar yazdı. İdam edildiğinde 31 yaşındaydı.

Kamig Boyacıyan, 1888'de İstanbul'da doğdu. Kamig Boyacıyan'da İstanbul SDHP şubesi çatısı altında siyasi çalışmalara katıldı. Hınçak kaynaklarına göre SDHP içinde aktif olarak çalışan Karning Boyacıyan Paramaz'ın grubuna dâhil edilmişti. İdam edildiğinde 27 yaşındaydı.

Hovhannes Der-Ğazaryan, 1878'de Kayseri'de doğdu. SDHP'ye üye olan Hovhannes aktif bir şekilde faaliyet göstererek örgütlenme çalışmalarına katıldı. Der-Ğazaryan, Kayseri'de Hınçak Partisi'nin öncü kadrolarından biri olup, propaganda çalışmalarından sorumlu idi. İdam edildiğinde 37 yaşındaydı.

Boğos Boğosyan, 1862 yılında tarihsel Ağın (Eğın) şehrinde doğdu. 19. yüzyıl sonunda, Ağın'da 5.500'ü Ermeni olmak üzere 10 bin insan yaşıyordu. Doğum yeri olan Ağın'dan Samsun Bafra'ya taşınan Boğosyan Bafra'da SDHP'ye katılarak politik faaliyetlere başladı. Köstence'de yapılan VII. Parti Kongresinde Karadeniz delegesi idi. Boğosyan, kongrede yaptığı bir konuşmada mevcut duruma tahammül edemeyeceklerini belirterek yaşamının koşullarının ortadan kalktığını belirterek "yenemeyecek durumda olsalar bile isyan bayrağını açma" çağrısı yaptı.

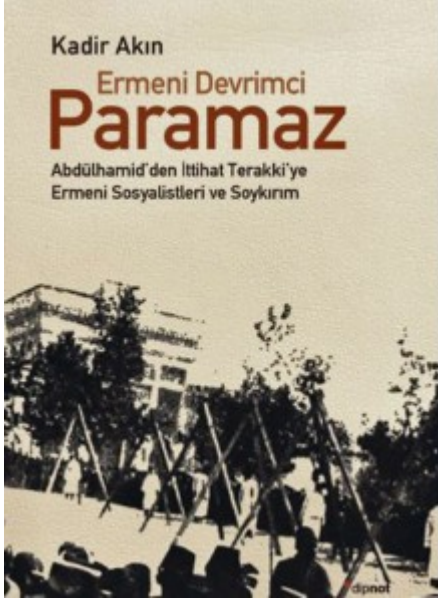
Murad Zakaryan, Muş'tan 15 km. uzakta Tsrönk köyünde doğdu. SDHP'nin önemli fedailerinden birisiydi. Murad Zakaryan'ın idam edilmeden önce,"Ölürüm tabii, ancak bu düşünce uğruna ölürüm" dediği söylenir.

Tovmas Tovmasyan, 1888 yılında Kilis'te doğdu. Hınçak Parti'sinin Kilis'te aktif faaliyet yürüten isimlerinden biri olarak öne çıktı. Tovmas Tovmasyan VII. Hınçak Kongresinde alınan kararlar sonrası kurulan Paramaz önderliğindeki gruba dahil edildi. Yoğun işkenceler gören Tovmasyan, 19 yoldaşıyla birlikte Beyazıt meydanında idam edildiğinde 27 yaşındaydı.

Abraham Muradyan, 1889'da Kilis'te doğdu. SDHP'nin İskenderiye şubesi bünyesinde yürütülen çalışmalara aktif olarak katıldı. 26 yaşında idam edilen Muradyan'ın, İskenderiye'de bulunduğu sırada Ermeni cemaatinin korunması, güçlenmesi ve SDHP'nin örgütlenme çalışmalarında önemli bir rol oynadığı söylenir.

Yervant Topuzyan, Adapazarı'nın ilçelerinden biri olan Bardizak'ta 1895'te doğdu. Çok sayıda gazete ve derginin yayımlandığı, meşhur Bardizak Tiyatrosu'nda ünlü Ermeni sanatçılarından birçoğunun sahneye çıktığı bu yerde, 1. Dünya Savaşı öncesinde 16 bin Ermeni yaşıyordu. Yervant Topuzyan Bardizak SDHP Şubesi tarafından yayımlanan "Baykar" (Mücadele) adlı dergide makaleler yazdığı için aynı zamanda bir gazeteci olarak da tanınıyordu. Son nefesini vermeden önce, "Ölüm her yerde aynıdır ama ne mutlu halkının kurtuluşu için şehit düşene!" dedi. İdam edildiğinde 20 yaşındaydı.

Yeremya Manandyan, Kipranos oğlu Yeremya MANANDYAN, İstanbul'da doğdu. Yeremya, Paramaz'ın grubu içinde yer alıyordu.

Kadir Akın kimdir?

1957 Kocaeli doğumlu olan Kadir Akın, 1974 yılında Vefa lisesinde okurken devrimci oldu. 79 yılında İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesince aranmaya başladı. 1982 yılında İstanbul'da gözaltına alındı, Kurtuluş davasından yargılanarak 6 yıl cezaevinde kaldı. Cezaevi sonrası farklı dergilerin yayın kurullarında çalıştı. 194-97 yılları arasında İsviçre'de politik mülteci olarak kaldı. 97 yılında Türkiye'ye geri döndü. HDP ve Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi (SYKP) kurucularından ve halen SYKP Parti Meclisi Üyesi'dir.

Kaynak: [Yeni Özgür Politik](#)